נתו
רה
ובה
נו'.
אל
מר
פוך
קים
זו
וכו'. פירוש, נתה כשו שו שסמך
לתוכחה פתח באתם נצבים כנ"ל:

דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָא לַחֵץ. מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְגִבּוֹר שֶׁהֶעֱמִיד אֶת הַקּוֹרָה, וְהָיָה זוֹרֵק בּוֹ אֶת הַחִצִּים. חִצָּיו כָּלִין, וְהַקּוֹרָה בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת. אַף יִשְׂרָאֵל, כָּל זְמַן שֶׁהַיִּסּוּרִים בָּאִין עֲלֵיהֶן, הַיִּסּוּרִין כָּלִין, וְהֵם בִּמְקוֹמָן עוֹמְדִין וְאֵינָן כָּלִין. לְכָךְ נֶאֱמַר הָפוֹךְ רְשָׁעִים וְאֵינָם [וְגוֹ׳].

אָמַר חִזְקִיָּה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לְפָרָשַׁת קְלָלוֹת, לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵאָה קְלָלוֹת חָסֵר אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּפָרָשָׁה זוֹ, חוּץ מֵאַרְבָּעִים וְתֵשַׁע שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ויקרא כו יד-מג), מִיָּד הוֹרִיקוּ פְּנֵיהֶם וְאָמְרוּ מִי יָכוֹל לַעֲמֹד בְּאֵלּוּ, מִיָּד קָרָא אוֹתָן מֹשֶׁה וְהָיָה מְפַיְּסָן. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן (דברים כט א-ו), וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל (ב) וְגוֹ׳, הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת וְגוֹ׳, וַתָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְגוֹ׳. וְאַתֶּם לֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי, וַאֲמַרְתֶּם לִפְנֵי דְּבָרִים שֶׁאַתֶּם חַיָּבִין עֲלֵיהֶם כְּלָיָה, וְלֹא עָשִׂיתִי אֶתְכֶם כְּלָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים קו ז) אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם לֹא הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ וְגוֹ׳. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲמַרְתֶּם לָעֵגֶל (שמות לב ד) אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל.

וְאִם תֹּאמַר מִפְּנֵי מָה רְשָׁעִים מִתְחַיְּבִין כְּלָיָה וְאָנוּ עוֹמְדִין קַיָּמִין, לְפִי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבָּאִין עֲלֵיהֶן יִסּוּרִין, מְבַעֲטִים בָּהֶן, וְאֵינָם מַזְכִּירִין שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים עט ו) שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא

ואמרתם לפני דברים וכו'. מפרש ולא נתן ד' לכם לב לדעת שהיו מכירין טובותיו וכנעין לפניו אלא מרדפס בו, כענין שנאמר לא השכילו נפלאותיך וגו' וימרו על ים בים סוף: ואם תאמר מפני מה כו'. דברי הספר הם להוגים בו: רשעים מתחייבין כליה. וכלין: ואנו. אף אם מתחייבין לפניו יתברך שמו מכל מקום עומדין קיימין:

ולא עוד אלא

ותבואו אל המקום הזה ואתם מפני מה לא כילתם ולא שמעתם בקולי. ואתם עשיתם לפני דברים שאתם חייבים עליהם כלייה ולא עשיתי אתכם כליה שנאמר אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך. ולא עוד אלא אמרתם לעגל אלה אלהיך ישראל עכ"ל. לבא לכוונת ולא עוד אלא, נקדים קושיית המפרשים ז"ל דכיון שהעגל היה גזרת מלך כדרש"י ז"ל לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא דור המדבר ראויים לאותו מעשה, אלא שאם חטא רבים אומרים לו כלך אצל רבים ע"כ, א"כ למה נענשו על מעשה העגל. ובחיבורים אחרים הארכתי בפירושים וא' מהם שהגזרה נפל על עשייתו שבמחשבה של ע"ז מתחייב האדם וכ"ש בעשיה, והיה דיי בזה ללמוד התשובה שאעפ"י שנתחייבו כליה בעשייתו עכ"ז ניצולו בעבור התשובה. אמנם אומרו אלה אלהיך לא נפל הגזרה עד כך והם מבחירתם הרעה אמרו כן, ולכן אין דור ודור שאין בו עון העגל. ובזה יבא על נכון ולא עוד אלא אעפ"י דסברה מבחון היה שלא יעיזו כל כך לומר אלה אלהיך ישראל אחר ראותם כל האותות והמופתים שראו כיון שלא היה בכלל הגזרה כדפרשית ועכ"ז אמרו אלה אלהיך, והטעם של היות אמונת אלהים חיים רפויה בלבם ועל זה היו חייבים כליה ועכ"ז לא עשיתי בכם כליה, דעו וראו החסד שעשיתי עמכם. הנה הנלמד מהמאמר הזה שכל צרה ותקלה וייסורין הבאים על האדם יגיל וישמח שהוא לטובתו להטיב עמו באחריתו, שהרי סיים מאמר זה וז"ל וא"ת מפני מה אומות העולם מחייבין כליה ואנו עומדין וקיימים, לפי שבאין עליהם יסורים שבועטין בהם ואינן מזכירים שמו של הקב"ה שנאמר שפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעוך, אבל ישראל כשייסורין באים עליהם נכנעים שנאמר כוס ישועות אשא וכו' צרה ויגון אמצא, לפיכך א"ל הקב"ה אעפ"י שהקללות הללו באות עליכם הן הן מעמידות אתכם, וכן הוא אומר למען ענותך ולמען נסותך וכו', לפיכך אמ"ל משה לישראל אעפ"י שהייסורין הללו באים עליכם יש לכם עמידה לכך נאמר אתם נצבים היום כלכם עכ"ל, והרי בהדיא שכל צרה ותקלה הבא על האדם ואינו בועט וישמח בה גורם לנקותו מחטאיו אף שיתחייב בהם כליה. וטעם מעלה זאת לקבלת היסורין מאהבה, משום שמורה שמכיר בחטאיו וזה מביאו להכיר גודל חסדיו יתברך בהביא ייסורין עליו, כאב את בן ירצה כשרואה שהוא חולה בא עליו בהרקות והקזות ושיקוי המשקים והסמנים, ואף שמצערו ומחלישו, עם זה הוא להסיר ליחה החולה שבקרבו להחזירו לבריאותו, לא כן המבעט בייסוריו שמורה כאילו און בחיקו יתברך חלילה בהביא עליו יסורין כיון שהוא אינו ראוי לזה ומתחבר בזה לכת הכופרים האומרים שלא ברא הקב"ה את האדם רק להנקם ממנו ח"ו. וזהו רעתם של אומות העולם הבועטין תמיד בייסורין הבאים עליהם: אך ראוי לפרש"ל בדברי המאמר באומרו מפני מה אומות העולם מחייבין כליה ואנו עומדים וקיימים, דמה שואל מפני מה. אמנם הכוונה אומות העולם כשמחייבים כליה על ישראל ח"ו כמו המן וחבריו הוא מסבת שישראל חוטאים לפני המקום ומחייבין אותם מלמעלה, ולכך שמים על לב האומות לקום עלינו כמו שנתחייבו בימי המן על שנהנו מסעודת אחשורוש, והסכים דעתו של הקב"ה לכלות שונאים של ישראל כדרז"ל במדרש איכה, ולזה שואל מפני מה אומות העולם מחייבים כליה, כלומר מחייבין לנו כליה ואנו קיימים, כיון שמה שמחייבים לנו כליה אינו מבחירתם רק עונותינו הם הגורמים ומן השמים משימים בלבם לקום עלינו, וכיון שהוא מן השמים איך אפשר שאנו קיימים ואינו עולה בידם כלום, ותירץ שכיון שבבא היסורין על ישראל מיד נכנעים, ר"ל ומורין בזה שמכירים בחטאם ולכך נתחייבו ובדין ובמשפט בא עליהם כל זה ואינן בועטים, באומרם כי הם גרמו לעצמן אז נקראים בעלי תשובה וחוזר הקב"ה מהרעה שחשב להביא ואינו מביאה וחוזר כל הרעה על אומות העולם לשלם להם על המחשבה והשמחה שחשבו ושמחו לעשות בישראל עם ה' ומיד בועטים בייסוריהם, וזה להם לתוספת עון על עונם להיותם מוכנים לכליה מוחלטת וישראל מתעלים ביני וביני, דאין האור ניכר אלא מתוך החושך, דעתה שישראל היו בצרה וקבלו מאהבה ואינן בועטים וחזר הרעה על אומות העולם ומיד בועטים ניכר מעלת ישראל בכפלי כפלים, לפיכך אמר הקב"ה לישראל אעפ"י שקללות הללו באות עליכם הן הן מעמידות אתכם כלומר ואל תבעטו בו כי באמצעותם בא לכם העמדה וקיום כדפרשית:

נחלת בנימין

(ב) אל כל ישראל וגו' כצ"ל:

זכירה לחיים

וא"ת מפני מה עכו"ם מתחיבין כליה ואינן עומדין קיימין לפי שהם מבעטים ביסורין ואינן מזכירין שמו של הקב"ה. מאמר זה אינו שוה למאמר שדרשו כי אעשה כלה בכל הגוים דאומות העולם דמכלים שדותיהם ואינן מפרישין פאה ותרומות ומעשרות ולקט שכחה, אך איתך לא אעשה שאין אתם מכלים שדותיהן, נמצא דהטעם

אברהם אזכור

והקורה במקומה עומדת אף ישראל כל זמן שהיסורין באין עליהן. נר' דמטעם זה נמשלו ישראל לקורה כמ"ש בברכות דס"ד ע"א בפסוק יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב ולא אמר אלהי אברהם ואלהי יצחק, מכאן לבעל הקורה שיכנס בעוביה של קורה. ועיין בסה"ק אברהם אזכור את עיניו שם מה שרמזתי בזה: